
Skepparns Karin

”Jag har aldrig betalat mer än fem kronor för en gran!” sa min farmor, Karin, till julgransförsäljaren på Masthuggstorget. Jag var med henne och skulle köpa gran till hennes lägenhet på Tredje Långgatan i Göteborg. Hon ville ha en egen gran till jul, trots att hon skulle tillbringa julen ihop med släkten.

Julgransförsäljaren suckade, och tittade på den gamla damen, som nyss frågat ut honom var han var ifrån, och om vad hans barn och barnbarn hette. Hon hade verkat så snäll och rar i sin hatt med blommor på. Han hade begärt tretti kronor för granen.

Hon knep ihop ansiktet och såg väldigt bestämd ut. Han pekade på en något mindre gran, lite ojämn, och tyckte att ”den kunde hon få för en tia”. Farmor såg lika bestämd ut. ”Nä, jag vill ha den granen, och jag brukar aldrig ge mer än en femma!”.

Det blev som hon ville, och vi tågade iväg med granen. Det var spännande att gå över gatorna med farmor. Hon tog sig igenom trafiken med dödsförakt; tog för givet att alla bilar skulle stanna för henne. Det märkliga var att det fungerade. Det enda hon väjde för var spårvagnar.

När vi släpade upp granen i trappuppgången kunde man se att någon ritat på gårdsväggen ”Observera, krewera!” Jag minns att jag tänkte på att min mamma, som hette Wera, inte gillade detta. Men jag tror att det var ett rent sammanträffande och inte alls riktat mot henne. Men texten satt där i alla år. Den tidens graffiti.

Det kunde ibland vara pinsamt att gå och handla med farmor, eftersom hon nästan alltid prutade, till och med på Grand Basar på Kungsgatan. Det var en av favoritbutikerna, liksom ”Färna” Lundquist (som senare blev NK).

Hon levde visserligen i små ekonomiska omständigheter, men prutandet var inte något tecken på snålhet. Tvärtom var hon alltid generös och delade med sig. Nej, att pruta var en princip, nästan en sport för henne. Att hon hade stor social förmåga, och att de flesta tyckte om henne, hjälpte förstås till vid prutandet.

Hon var varm och omtänksam, men hade skinn på näsan. Hon var oerhört mån om de sina.

Karin Andrea föddes 1888 på Näset, söder om Göteborg, på Skepparns gård, i en syskonskara på åtta. Hon hade tre bröder och fyra systrar. I böckerna står det att hon var född den 22 mars. Själv hävdade hon bestämt att hennes födelsedag var den 23 mars. Prästen hade skrivit fel. Vi firade henne alltid den 23:e.

Hennes far var Paul Anton Larsson, och modern hette Anna Eleonora Andersdotter Larsson. Anton var en händig och påhittig man, och var traktens smed, men också en rätt framgångsrik bonde. Han dubblade till och med lite som fiskare. Båten hette ”Toscha”, (Näsetuttal av Torsskär, en närbelägen kobbe) och låg i den del av Askimsviken, Björla, som hörde till Skepparns marker. Men Anton var ändå inte den som gett gården dess namn, utan

Skepparn var hans svärfar Anders Börjesson, som Anton och Anna hade övertagit gården efter. Och Anders båt hette Josefina.

Anton var alltså "Skepparns Anton" och farmor gick under namnet "Skepparns Karin" ute på Näset.

Hon fick tidigt börja hjälpa till med jordbruket, skörd, kreatursskötsel, mjölkning, men också med hushållet, byk, bakning och så vidare. Hon lärde sig att sy, något som hon visade sig ha en speciell talang för.

Bubblas klass i Åkeredsskolan 1897-98. Skepparns Karin nr 4 fr höger i andra raden

Skolgången var i Hilma Anderssons klass i Åkeredsskolan. Antagligen varade den inte mer än tre eller fyra år. Trots detta var farmor bra på att läsa och skriva, och räkna kunde hon också. Så lärarinnan måste ha varit duktig på att lära ut, och farmor läraktig.

Farmor berättade ibland för mig om skolan och lärarinnan, som hade öknamnet "Bubbla". Hon hade tydligen mycket saliv, så att det vid något tillfälle hade kommit en bubbla ur munnen på henne under någon lektion, därav öknamnet.

Men farmor var noga med att alltid avsluta historien med "Jag sa aldrig Bubbla". Hon ville betona att hon var en av de snälla och ordentliga eleverna.

Hon var nästan oskiljaktig med den två år yngre systemen Alva, något som varade livet ut.

Båda flickorna såg mycket bra ut, och dessutom var de starka och duktiga att arbeta på gården och i jordbruket. Man kan gissa att det inte saknades uppvaktande kavaljerer från trakten. Alva var mera lagd åt det allvarliga hållet, medan Karin var lite lättsammare. Det

Alva, Wille och Karin 1911

kom även ynglingar inifrån Göteborg och i slutet av november 1912 gifte sig Karin med Wilhelm Boije af Gennäs.

Av bröllopfotot ([klicka här](#)) att döma verkar det ha varit ett stort släktbröllop med båda familjerna samlade, Larssönerna och Boijarna. Vad som inte framgår är att farmor redan var gravid i åttonde månaden. Det ser alltså ut som det hade varit några ojämnheter på vägen fram till äktenskapets trygga hamn.

Tyvärr kom jag mig aldrig för att fråga min farmor själv om detta, annars hade hon säkert svarat rakt på sak. Hon var ganska frispråkig och realistisk. Hon hade humor och ett rakt språk.

En annan sak som tyder på att giftermålet utlöst synpunkter, åtminstone från Skepparns familj, är att det finns en lagfartshandling utfärdad nästan samtidigt, 6 december 1912. Äldste sonen Alfred övertar gården och löser

ut syskonen. Det går väl inte nu att spåra sammanhanget, men följande passus i köpeavtalet låter en ana någon form av markering. "Så länge våra barn förbliva ogifta skola de, om de så önska, äga rätt att vistas i boet och där hava sin utkomst mot att de med sitt arbete bidra till husets båtnad."

Karin blev alltså stadsbo. Så vitt jag vet var hon omtyckt av Boijarna på Karl Gustafsgatan, som hon träffade ganska ofta.

Passusen i köpekontraktet togs inte så mycket på allvar, tydligen. Karin, Wille och sonen Göran (min pappa) fortsatte att tillbringa mycket tid på Näset, speciellt sommartid då det var mycket att göra. Karin hjälpte till på gården och i hushållet när hon var där. Första världskriget härjade i Europa, Sverige var blockerat, och det var svält och epidemier. Antagligen kändes Näset som en fast och trygg punkt för Karin.

1918 gifte sig även systemen Alva och bosatte sig i Haga i Göteborg, inte långt ifrån Karin. Alva fick många barn, men de flesta dog små. Endast två växte upp. Kanske det var en anledning till att jag upplevde henne som svärmodigare än farmor Karin.

Systemen Therese bodde också i närheten, på Linnégatan. Många kusiner blev det för min far, tjugosju stycken totalt på fars- och morssidans.

Wille arbetade som jurist och ombudsman, skötte bl. a större boutredningar. Han hade nog tänkt sig att bli advokat, men hans examina räckte inte för den banan. Min gamlafarfar, Albion, kostade gärna på döttrarna bra skolor, medan sönerna fick ge sig ut i arbetslivet tidigt. Det kändes bittert för pojkarna, har jag hört, och för farfar Wille i synnerhet.

Alva, Karin och Therese

Karin fick två barn till, Inga 1919 och Frej 1928. Det var alltså stor åldersskillnad mellan barnen. När

Frej föddes hade den förstfödde, min pappa Göran, redan flugit ur boet och gått till sjöss, vid 16 års ålder.

Karin fortsatte att vara mycket på Näset, och både Inga och Frej var med. Även när hon var gift hade hon svårt att slita sig från släkten på Näset, mor, far och syskon. Hon var ju mycket släktkär, men detta var väl inte så bra för äktenskapet. Wille och Karin skilde sig 1934, och detta kan ha varit en bidragande orsak. Men Wille kanske var en slarver också. Han var en riktig sällskapsmänniska och medlem av diverse föreningar, sångarföreningen Braxen till exempel, och det var nog en del festande.

Farmor Karin bodde på 3:e Långgatan, medan farfar Wille hade en liten lägenhet i trakten av Karl Johansgatan, på Kaptensgatan.

Andra världskriget började. Göran och Wera gifte sig, och jag föddes. Göran låg i flottan. Mamma och jag var hemma ensamma för det mesta. Farmor kom ofta och hälsade på och det var populära besök.

Farfar kom förstås också då och då. Han satt och läste tidningen i en fåtölj, rökte cigarrcigarett, och jag fick gunga på hans fot. Och så tog han näsan på mig och visade upp den med tummen mellan pekfingret och långfingret. Jag brukar tänka på det när jag ligger på golvet och leker med mina barnbarn. På den tiden låg aldrig äldre och lekte med barn på golvet. Men jag vet att farfar Wille var ett bra stöd till mamma när det var kritiska krigssituationer och Göran var till sjöss och bevakade tyska flottan, när den strök förbi kusten. Så var det t ex när tyskarna gick in i Norge den 9 april 1940. Då var jag bara två veckor gammal.

Senare lärde farfar mig bordsskick – ”Nya hus behöver inga stöttor”, sa han när jag lutade huvudet med armbågen mot bordet vid maten. Dessutom lärde han mig att äta med kniv och gaffel och att rensa hel ansjovis. Det har jag alltid haft stor nytta av att kunna. Fast jag kallade det ”ansjo-fisk”. Farfar Wille dog strax innan jag fyllde fem år. Jag fick inte vara med på begravningen. Jag kommer ihåg, att jag var ledsen över det. Jag tyckte om min farfar.

När jag var riktigt liten hade vi alltid julaftonsmiddag inne på 3:e Långgatan, hos farmor. Vi var många samlade där. I granen satt det röda träljus, attrapper. Farmor förklarade att hon inte fick någon tilldelning av julgransljus. De var ransonerade. Bara barn fick stearinljus. Tio julgransljus per barn, för hela julen, var tilldelningen. Till julmaten hörde "ansjo-fisk". Den var obligatorisk, och jag gillade ju den. Och kunde rensa själv.

Om man skulle ligga kvar så hade farmor två utfällbara fåtöljer, som kunde förvandlas till sängar. Det var spännande att ligga över, men inte särskilt bekvämt.

Farmor högläste ibland ur Pelle Svanslös-böckerna för mig. Då och då försökte hon fuska och hoppade över stycken. Men det kom hon inte undan med. Jag kunde böckerna utantill på den tiden, och jag kan fortfarande citera långa avsnitt ur minnet.

När kriget var slut hände det att min mamma fick följa med på någon resa med min pappas båt. Då var farmor barnvakt för mig. Jag var lite kinkig med maten, så farmor gjorde bara stekt fläsk och ägg, för det visste hon att jag gillade. Det stektes mycket fläsk på en fjortondagars period.

Jag skulle precis börja skolan och var orolig för hur jag skulle klara att knyta skorna själv när det var gymnastik. Men farmor lärde mig. Hon drillade mig att knyta rosettknutar tills jag kunde göra det i mörkret utan att titta.

Hon lärde mig också att sy i knappar själv. Björntråd skulle man ha. Det blev rätt så klumpiga knappfästen, men starka.

Hon sa förresten inte "knapp" utan "gnapp". "Dom säger att jag säger gnapp", sa hon, "men det gör jag väl inte?" Det heter ju "Gnapp". En populär sybehörsbutik i Göteborg på den tiden hette "Gnapp-Carlssons"!

Var det något som var besvärligt och man pratade med farmor om det, så lyssnade hon noga. Ofta slutade diskussionen med att hon sa "Vi struntar i alltsammans och reser till Paris". Inte för att hon någonsin kom till Paris, jag tror faktiskt att hon aldrig var utomlands en enda gång. Systemn Alvas favorituttryck i sådana lägen var "O, ja, det är så svårt." Systrarna hade olika grundattityder, helt enkelt.

För övrigt hade de båda en mycket vårdad dialekt, med lätt Näset-anstrykning. Det skulle aldrig falla Karin in att använda de göteborgska uttrycken "la" och "änna". På Näsetvis uttalade hon bokstaven "ö" som öppen vokal som i ordet ö (holme), inte \hat{o} som göteborgarna gjorde. Det blev alltså "sjöen", "lille Gööran", och så vidare.

Jag var ofta ute på Näset och hälsade på, på somrarna. Vi gick ner till badet och badade, farmor gillade att simma. I regel bodde jag i farmors och Alvas rum på vattenreservoaren. Det var spännande att se hur farmor kammade ut sitt långa vita hår, som räckte ända ner till stussen. Sedan flätade hon det, vek ihop flätorna och satte upp dem på huvudet. Om jag stannade längre perioder fick jag ibland bo i ett vindsrum på Skepparns mangårdsbyggnad. Det var roligt att vara där, mycket folk och sommargäster. Farmor verkade känna alla och var omtyckt.

Hon var duktig på att sy. Maskinen var en gammal tramp-Singer, som alltid hölls i gott skick. Det var många gånger jag fick sy på den och leka med den.

På den tiden sa man inte "du" till äldre. Min mamma kallade alltid farmor för "Tant". Inga tilltalade alltid farmor med "Mamma" och Göran likaså. Någon gång kunde han skämta till och säga "Du Kajsa...".

Men när jag blivit femton-sexton år lade farmor bort titlarna med mig och sa "Vi säger väl du. Jag vill att du säger Du till mej i fortsättningen." Jag gjorde som hon sa, men mina föräldrar gillade det inte.

Varje jul gav vi henne en prenumeration på Göteborgs-Posten i julklapp. Det var en bra julklapp, sa hon. Den varade hela året. Hon läste den noga, hon var bra på att läsa.

Jag tror aldrig farmor var sjuk i hela sitt liv. Till och med förkylningarna hade svårt att bita på henne. Med ett enda undantag: på 60-talet hamnade hon på sjukhus, 74 år gammal, och var tvungen att ta bort gallblåsan. Det var kritiskt, jag var uppe på sjukhuset och hälsade på flera gånger. Men efter några veckor var hon i full gång igen.

Ofta var hon hos Inga och svärsonen Nisse. Men på söndagarna kom hon gärna och åt middag hos oss. "Piffigt", sa hon när något smakade gott. Det var hennes stående uttryck. Ett glas gott vin gick också ner. "Det är piffigt!"

Efter maten, och ibland annars också, somnade hon i en stol eller en fåtölj. Hon snarkade så det ekade. När hon vaknade förnekade hon bestämt att hon hade sovit. När Göran tände sin pipa slog det aldrig fel: då sjöng hon en låt som hon mindes från barndomen: "Piba vi täna..." på en melodi inte helt olik början på Bellmans "Hvila vid denna källa...".

När Ulla, jag och barnen hade flyttat till Norsborg, söder om Stockholm, så brukade farmor och faster Inga komma och hälsa på oss varje Kristi Himmelfärdsdags-helg. Det var tradition. I regel kom de med tåget och vi hämtade i Södertälje. Farmor använde tågresan till att bli bekant med både medresenärer och all tågpersonal. När tåget stannade vid Södertälje Södra kom hela tågpersonalen ut på perrongen. Hon sa adjö till tågmästaren, konduktören och alla och hälsade till barn och barnbarn med namn! Stor uppställning på perrongen.

Farmor och Inga vinkas av vid Södertälje Södra 1974

Tåget blev försenat förstås, men det gjorde tydligen inget.

Sedan var rundturer i Stockholm, Kaknästornet, Gamla Stan och konditoriet i Grillska huset obligatoriska inslag i besöket. Hon pratade obesvärat med våra grannar och alla andra hon stötte på.

Det gick inte att åka taxi med henne utan att hon tog reda på chaufförens familjeförhållanden och barnbarn. Jag har aldrig träffat någon med lika stor social kompetens, möjligen med undantag holländaren Jan Willem Willemsen. Får jag tid någon gång, ska jag berätta om Jan Willem. Jag studerade noga hans teknik och resultat. Men farmor var en omedveten naturbegåvning.

När farmor fyllde 90 år var det stort kalas. Jag tände en cigarr för att fira. Då sa hon till mig: "Christer, jag är så ledsen för att jag aldrig har kunnat lära mig röka. Jag har försökt så många gånger, men jag kunde inte lära mig!". Jag sa till henne att det kanske inte var för sent än. Men hon gjorde inga fler försök, vad jag vet.

När hon slutade sina dagar var hon 97 år. Det är roligt att tänka på att, inte bara jag, utan också min familj, har haft så god och långvarig kontakt med farmor.

Hon skulle nog väldigt gärna ha velat vara med fortfarande.

På väg till Grillska Konditoriet. Inga, Farmor, Buster, Svante och Ulla på Stortorget i Gamla Stan.

Skepparns Karin juni 1974